

Sobre el xampany i el cava

Albert Jané

Institut d'Estudis Catalans

*Els xampanyers de Xampanya
són una gent molt estranya:
del xampany que fem aquí,
que és tan bo o millor que el llur,
aduint un fur absurd
ens priven de dir-ne així.*

Efectivament. Del xampany que a la segona meitat del segle XIX es va començar a elaborar al nostre país per iniciativa del senyor Raventós de Can Codorniu, si la nostra informació és correcta, sempre n'havíem dit així, *xampany*, adaptació pràcticament homòfona del terme francès *champagne*, realitzada sense cap dificultat ni cap vacil·lació, contràriament al que s'ha esdevingut en l'espanyol, en què sempre s'ha vacil·lat entre els termes *champagne*, idèntic a l'original, *champán* i *champaña*.

El terme *xampany* ha servit durant més de cent anys per a designar una determinada

beguda, prescindint del seu origen, és a dir, tant si s'havia elaborat a la Xampanya, a Catalunya o a qualsevol altre país. Sempre hi ha hagut llepafils i primmirats no exempts d'un cert grau d'esnobisme, com el nostre admirat Josep Pla, que han fet escarafalls del xampany autòcton i han declarat que l'únic que toleraven era el xampany francès. Però, això sí, invariablement se n'ha dit *xampany*.

En canvi, fa unes quantes dècades això va començar a canviar. Els productors de xampany francès, alarmats per la competència que els feia el que s'elaborava en altres països, van aconseguir que el terme *champagne* (i, cal suposar però no és segur, les seves possibles adaptacions a altres llengües) fos declarat, per un organisme internacional competent, denominació d'origen i, per consegüent, el seu ús comercial considerat il·legal, és a dir, prohibit en la comercialització del xampany produït fora d'un determinat territori de la regió francesa de la Xampanya. Fou aleshores quan els xampanyers catalans van adoptar el terme *cava* per a comercialitzar el seu producte.

Sense cap necessitat, obviant l'exemple tan clar del conyac, terme usat per tots els catalanoparlants sense cap vacil·lació, malgrat que té les mateixes limitacions legals que l'ús del terme *xampany*, es va començar a propugnar insistentment que també en el llenguatge corrent, en el parlar de cada dia, no subjecte a restriccions legals d'organismes internacionals, s'abandonés la denominació tradicional que ja tenia carta de naturalesa en la nostra llengua, i fos substituïda pel terme de nou encuny, creat a causa d'unes ineludibles imposicions legals. Amb una docilitat sorprenent, van ser molts els qui van acollir la proposta i se la van fer seva. I actualment els dos termes, *xampany* i *cava*, conviuen en la nostra llengua, cada un amb els seus defensors decidits i els seus adversaris estrenus.

El terme *xampany* ha servit durant més de cent anys per a designar una determinada beguda, prescindint del seu origen.

Teòricament, però només teòricament, el terme *xampany* designaria el produït a la regió de la Xampanya, i *cava* el produït al nostre país, amb una ignorància absoluta del produït

en d'altres països, talment com si no existís. Però la realitat de la llengua, de l'ús real, no teòric, és que els qui, com uns anyells mansuets, han optat per l'ús de la paraula *cava* han prescindit totalment del terme *xampany*, com si fos un barbarisme abominable, un mot tabú, condemnat per la normativa lingüística més estricta. Que, com molts pretenen, es faci servir *xampany* per al xampany francès i *cava* per al xampany català, és rotundament fals. Els qui han optat pel terme *cava* diuen, quan cal, *cava francès*. I això no és inventat, és un fet real, observat repetidament. I, ben mirat, no pot ser sinó així. Si aleshores diguessin simplement *xampany*, ningú no entendria que es volen referir específicament a la beguda elaborada a la Xampanya, i si diguessin *xampany francès* seria admetre implícitament que també n'hi ha de no francès. Per això no poden sinó dir *cava francès*. Així mateix, considerat que *xampany* és un terme malsonant i maleït, vam arribar a sentir, ben bé dues vegades, en programes de Catalunya Música, que Mozart i Haydn s'havien jugat una ampolla de cava a veure qui componia primer una simfonia. I un titular del

diari *Avui* de fa un parell d'anys, en els darrers dies del president Trump, deia que aquest mandatari americà havia imposat uns severos aranzels per a la importació de vi i de cava. Un cas que es produeix repetidament, d'aquest rebuig del nostre terme tradicional, és el següent. Diem, per exemple, «Em van servir una copa de xampany», i no deixa de sorgir algú, que potser al cap del dia diu, no més de cinquanta, no, sinó més de mil vegades «Vale, vale», «Vale, vale», que té el desvergonyiment, la barra increïble de rectificar-nos dient: «Vols dir una copa de cava», sense pensar, ni per un moment, en la procedència, que ignora, d'aquella beguda que diem que ens van servir. És així: n'hi ha que passen el dia renegant i després volen ensenyar el catecisme al rector de la parròquia.

Ni teòricament, els qui propugnen, sense observar-ho ells mateixos en la pràctica, anomenar *xampany* el produït a la Xampanya i *cava* el produït a Catalunya, han resolt com se n'ha de dir del produït a d'altres països. Tenim entès que també se'n produeix a diversos llocs d'Espanya, Portugal, Itàlia, Califòrnia i segurament en altres indrets d'Amèrica. No s'hi val a dir que caldria saber com en diuen allà. Que en diguin com els convingui. De la mateixa manera que de la cervesa fabricada a Txèquia, Dinamarca o Suècia en diem *cervesa*, prescindint de com en diuen ells, cosa que ignorem, postulem que en català cal dir-ne

xampany. Els qui no ho admetin, no tenen més remei que dir-ne *cava*. En un dels seus llibres de viatges, Josep Pla explica que una vegada, a Buenos Aires, amb les postres li van servir xampany i després cafè, sense esmentar la procedència de cap de les dues begudes. És obvi que no calia, que amb aquells dos termes en tenia prou.

En resum, si els nostres diccionaris han de definir els termes *xampany* i *cava* d'acord amb l'ús real de la llengua, prescindint de pressions externes, cosa que, tristament, sembla impossible, el resultat hauria de ser el següent:

XAMPANY n.m. Vi escumós criat en cava i elaborat segons el mètode de la Xampanya.

CAVA n.m. Xampany.

Com es resoldrà aquesta qüestió, a la llengua, és impossible de preveure. En matèria d'ús lingüístic no es poden fer prediccions. Però, veient, com veiem cada dia, que *oci* arracona *lleure*, *no només* aparta *no solament*, *El seu nom és Joan* fa recular *Es diu Joan*, *Lapera edicions* fulmina *Edicions Lapera*, *reafirmar* ha desplaçat *refermar* i *aus de presa* i *aus de corral* substitueixen *ocells de presa* i *aviram*, ens ho podem esperar tot. ■

